

Dag, boeken

Dag, boeken

Opmaat naar een afscheid

flip strang

Brave New Books
Amsterdam
2025

ISBN 9789465381039

© Flip Strang 2025

Omslagontwerp: Els

Op de achterkant staat de kleuterschoolfoto uit 1950/51

Voor

Mathijs
Thomas
Niene
Diederik
en
Floor

*‘Als een boek goed is, dan komt dat omdat
de laat ons zeggen vijftigduizend woorden
die het bevat in de goede volgorde staan.
Hoe kan een auteur die woorden in die
volgorde gewild hebben?’*

*(Karel van het Reve, Verzameld werk,
deel 5, 905)*

LEESWIJZER

Ook bij niet-wetenschappelijke teksten kan het zinnig zijn om vooraf toe te lichten wat de lezer kan verwachten. Dat geldt zeker wanneer de structuur zo op het oog niet meteen duidelijk is. Er zijn periodes geweest dat ik een dagboek heb bijgehouden. Dat gebeurde in eerste instantie om vast te leggen wat ik precies had gedaan in lessen en colleges, welke afspraken ik had gemaakt en welke goede voornemens ik zeker niet mocht vergeten, maar ik deed het ook omdat ik graag schrijf. Niet iedereen beleeft lol aan het creëren van een stuk tekst, groot of klein, waar je helemaal tevreden over bent: ik wel!

Ook toen het niet meer zo nodig was, ben ik soms doorgedaan met het beschrijven van bepaalde bezigheden en dat heeft zijn nut bewezen voor het verslag dat hierna volgt. Dat bestaat uit een reeks stukjes die in plaats van een titel een weekaanduiding hebben, namelijk het moment dat ik eraan ben begonnen, en die vanaf week 8 ('24) afgesloten worden met een datum die aangeeft wanneer het betreffende stukje tekst werd afgerond.

Dit verslag bestaat ruwweg uit twee delen. Van week 41 ('23) tot en met week 6 ('24) zijn dagboekfragmenten te lezen die achteraf weliswaar de nodige schoonheidsbehandelingen hebben ondergaan, maar die dicht bij de oorspronkelijke kern blijven. Twee weken later, vanaf week 8, begint er dan een mailwisseling met mijn goeie vriend Marius waarvan alleen mijn mailtjes aan hem te lezen zijn. Het waarom van deze beperking maak ik nog wel duidelijk.

Het schrijven van dit verslag was een genoegen, ik hoop het lezen ervan ook!

In de derde klas van de lagere school werd ik om mij niet duidelijke redenen aangewezen om ter gelegenheid van het jubileum van twee onderwijzers een gedichtje van Annie M.G. Schmidt op te zeggen en daar was ik niet blij mee. Voor een zaal vol met leerlingen, personeel en genodigden moest ik *'De spin Sebastiaan'* opdreunen. Dat was voor het verlegen ventje dat ik toen was, een hele opgave maar gelukkig is dat optreden goed afgelopen.

Die spin, die had last van een 'vreemde drang van binnen' en het toeval wil dat ik constateer dat ik daar de laatste tijd ook last van heb. Waar die drang vandaan komt, weet ik niet, maar ik ben met enige regelmaat bezig ons boekenbestand te inventariseren. Als ik die gegevens zit in te voeren, vraag ik me regelmatig af wat de zin ervan is. Toch blijf ik er maar mee doorgaan.

Het zou te maken kunnen hebben met wat een goeie kennis is overkomen. Die belandde na een hersenbloeding eenzijdig verlamd in een rolstoel en omdat zijn vrouw niet de fysieke mogelijkheden had om hem dag en nacht te verzorgen, was opname in een verpleeghuis de enige oplossing. Ze woonden mooi vrijstaand en een paar keer in de week bracht de rolstoeltaxi hem voor een middagje naar huis. Dan zat hij binnen op zijn vertrouwde plek aan tafel of bij mooi weer buiten onder de veranda gezellig met vrienden en kennissen te praten. Het ging dan over het wel en wee van ons dorp, over de politiek of over het boek of de boeken waar hij op dat moment mee bezig was. Dat was in die omstandigheden namelijk een enorm geluk: hij was nog steeds in staat om urenlang te lezen.

Dat ging zo zijn gangetje totdat het grote huis te veel voor haar werd. Ze kreeg de mogelijkheid om een aangename bejaardenwoning in het centrum te betrekken, maar dat bracht ook stevige en soms onaangename consequenties met zich mee: wat moest er bijvoorbeeld gebeuren met al die honderden boeken van hem? Hij stond erop, omdat hij weet dat ik graag over historische gebeurtenissen en personen lees, dat ik de vrij recente reeks van uitgeverij Boom over onze eerste drie koningen mee zou nemen

en ook Van Loo's '*Napoleon. De schaduw van de revolutie*', maar ik durf niet door te vragen naar wat er met de rest van zijn collectie is gebeurd. Ik weet dat er meer vrienden en kennissen een paar boeken hebben meegekregen en dat een of twee familieleden ervoor hebben gezorgd dat wat niet mee kon naar de bejaardenwoning, is afgevoerd.

Als je begint met zo'n inventarisering, moet je even beslissen hoe je dat aan gaat pakken. Ik heb het simpel gehouden: een excel-bestandje met tien kolommen waarin ik de voor mij relevante boekgegevens kan plaatsen. Ik ben in de studeerkamer begonnen, 'anti-alfabetisch', met de vierde plank van rechts naar links. Daar staat dan als eerste *'De wereld van gisteren. Herinneringen van een Europeaan'* van Stefan Zweig. Dat boek heb ik een jaar of vijftien geleden gekocht en ik ben er een keer of drie in begonnen maar ik heb het telkens weer na een paar pagina's weggelegd. Tot een maand of twee geleden: tijdens een lezing van een van mijn vrienden over het interbellum vertelde hij ook het een en ander over Zweig en dat was zo interessant dat ik vond dat ik onderhand toch eens iets van hem moest lezen. Binnen een week had ik het boek uit: het boeide me. Ik heb dat vaker gehad. Toen ik begin twintig was, las ik Hermans zijn *'Nooit meer slapen'*: aan de verschijning ervan werd in de pers op dat moment uitvoerig met veel loftuitingen aandacht besteed. Ik heb het uitgelezen maar ik had spijt dat ik het had gekocht en dat ik eraan was begonnen: wat een massa saaiheid bij elkaar, dacht ik toen. Een jaar of drie later kreeg ik het dringende advies om voor een tentamen toch in ieder geval ook dat boek op mijn lijst te zetten en ik ben het opnieuw gaan lezen: schitterend! Toen ik bij de 'V' was aangekomen, betekende dat dat ik twee boeken van Jules Verne in moest voeren: *'20.000 mijlen onder zee. (Westelijk halfmond)'* en *'Michael Strogoff. De Koerier van den Czaar'*. Die twee zijn voor mij altijd omgeven geweest met een hoop vraagtekens. Ik heb ze van mijn vader gekregen maar ik heb ze nooit gelezen. Voorin heeft hij in zijn mooie handschrift mijn naam geschreven en daaronder "6 - 12 - 1953". Ik heb nooit begrepen waarom hij mij met Sinterklaas deze twee boeken heeft gegeven. Ik was toen net acht en hoewel ik een vroege lezer was, moet hij toch geweten hebben dat dit voor mij geen geschikte leesstof was. De omvang is niet passend, bijna tweehonderd pagina's, het aantal woorden per bladzijde niet, bijna vierhonderd, en de lettergrootte niet, 10, en dan kun je je

ook nog afvragen of het aantrekkelijke onderwerpen waren voor zo'n klein mannetje.

'Michael Strogoff' heb ik pas jaren later gelezen maar in een andere uitgave. Ik herinner me nog dat Strogoff blind gemaakt zou worden door een witgloeiend zwaard vlak voor zijn ogen te houden zodat ze zouden verschroeien, maar pagina's verder bleek dat dat niet gelukt was omdat op dat moment zijn ogen enorm traanden. Ik weet niet of het klopt maar zo zit dat verhaal na meer dan zestig jaar in mijn geheugen en ik ga het niet meer nalezen. De twee Vernes, volgens de titelpagina uitgegeven in de spelling Marchant, heb ik steeds ongelezen bewaard. Ik kan ze niet wegdoen omdat ik ze van mijn vader heb gekregen.

Binnen een paar weken is het me gelukt om met veel onderbrekingen plank vier en drie in te voeren en toen naderde ik Couperus. Eind jaren '90 hebben wij het verzameld werk bij elkaar weten te sprokkelen en ik ben nog steeds wijlen Boekhandel De Slegte dankbaar dat hij destijds de niet verkochte exemplaren heeft overgenomen van Uitgeverij Veen. Dat bood ons namelijk de gelegenheid om met niet al te grote financiële inspanningen die vijftig delen op plank twee te krijgen. Een groot aantal ervan heb ik gelezen, vijfendertig, veertig, en aan sommige denk ik met veel bewondering en genoeg terug, bijvoorbeeld aan *'Antiek toerisme. Roman uit Oud-Egypte'*. In deze roman die in het oude Egypte speelt, is een rijke, jonge Romein wanhopig op zoek naar zijn verdwenen geliefde slavin. Het is niet zo'n bekend boek, misschien ook niet een van zijn beste of betere werken, maar ik heb er een voor mij wijze les uit geleerd. Wanneer namelijk hoofdpersoon Lucius mentaal volkomen in de gort zit, houdt zijn pedagoog Thrasyllus hem voor: "Lucius, wees uw eigen godheid". Er zijn verschillende theorieën geformuleerd hoe je dit onduidelijke advies zou moeten of kunnen begrijpen en iemand heeft er zelfs de theosofie bij gehaald. Ik interpreteer het niet in religieuze zin: zoek zonder je af te sluiten van de buitenwereld normen en waarden in jezelf. Toevallig las ik vanmorgen een bespreking van de biografie van Karel van het Reve die als titel heeft *'De zelfdenker. Karel van het Reve 1921-1999'* en ik dacht: 'zelfdenken' en 'wees uw eigen godheid', die twee hebben beslist met elkaar te maken. Morgen begin ik met het invoeren van Couperus; Karel moet nog even wachten want zijn zeventigdelig *'Verzameld werk'* staat in de zitkamer.

Het einde van plank twee bracht een aangename verrassing. Daar staat de BNL-reeks, een Nederlands-Vlaamse initiatief dat tot doel had om in honderd delen de hoogtepunten van de Nederlandstalige literatuur te presenteren. Voor '40 was Elsevier al aan de uitgaven begonnen, na '45 is men niet verder meer gekomen dan deel vijftientig. Een van die werken is *'Hermingard van de Eikenterpen. Een oud vaderlandsch verhaal'* (1832) van

Aernout Drost en dat bleek ik in het verleden, in 2004 bij een verhuizing, te hebben gebruikt om er een krantenberichtje uit 1887 in te bewaren. Dat is natuurlijk een heel veilige plaats op voorwaarde dat je je herinnert dat je het in dát boek hebt opgeborgen. In het berichtje uit de Nieuwe Gorinchemse Courant van 16 januari staat dat mijn grootvader van vaderskant tijdens wedstrijden die door de plaatselijke ijsclub waren uitgeschreven, als vijftienjarige de eerste prijs had bij het ‘Turfrapen op schaatsen’, de tweede prijs bij het ‘Ringrijden (op schaatsen)’ en de eerste prijs bij het ‘Hardrijden door alle deelnemers’. Toen ik dat verslagje weer las, realiseerde ik me dat deze schaatser de betovergrootvader is van onze kleinkinderen. Na negentien jaar een krantenberichtje van bijna honderdveertig jaar geleden gelukkig weer teruggevonden!

Gistermorgen was het wakker worden een schokkende ervaring. Tijdens die mentale schemertoestand waarin je langzaam maar zeker weer terug je bewustzijn in glijdt, kwam er volstrekt onverwacht een onaangename gedachte in me op: ik ben afscheid aan het nemen van mijn boeken. Figuurlijk gezien zat ik meteen rechtop in bed. Hoezo afscheid aan het nemen? Er is toch geen enkele reden om dat te doen? We gaan immers niet verhuizen? Die gedachte, je bent afscheid aan het nemen, is heel de dag door mijn hoofd blijven spoken en dat benauwende gevoel is, hoewel ik er vandaag wat minder last van heb, nog niet weg. Zou het met leeftijd te maken hebben? Maar ik heb me nooit zorgen gemaakt over onze boeken, wel over wat we aan onze muren hebben hangen. Als we ooit kleiner gaan wonen, dan weet ik niet of we voldoende plaats zullen hebben om alle schilderijen ook daar weer tot hun recht te laten komen. Wat speelt er dan precies in mijn achterhoofd? Is het toch een symptoom van het ouder worden dat je je zorgen gaat maken omdat je weet dat je geen decennia meer voor de boeg hebt? Voor zover ik me dat bewust ben, houdt dat gegeven me niet bezig, in ieder geval nog niet bezig, en als dat moment werkelijk nadert, dan hoeft ik geen afscheid te nemen van boeken. Ik hoop als het zo ver is, omringd te zijn door mijn lief en mijn kinderen en kleinkinderen want hen definitief loslaten, dat is een onmogelijke opgave. Op

dat moment is een boek niet meer dan een verzameling beïnk
papier.

Is het toch het besef dat het haast onontkoombaar is dat we moeten kiezen als we straks genoodzaakt zullen zijn om wat kleiner en beschutter te gaan wonen: welke boeken nemen we wel en welke niet mee? Voor mijn mentale rust zou het goed zijn als ik antwoorden weet te vinden op die onaangename vragen die sinds gistermorgen in me opkomen.

Inmiddels zijn de boeken die in de zitkamer staan, aan de beurt en de onrust van begin vorige week is gelukkig wat gezakt. Zoals ik er nu tegen aankijk, lijkt het er inderdaad op dat het besef dat we ons boekenbezit vroeg of laat sterk moeten inkrimpen, er de oorzaak van is. Die gedachte heeft ertoe geleid dat ik daar al een voorschotje op heb genomen. Al inventariserend was ik bij Malaparte aangekomen. Zijn *'De huid'* heb ik in het verleden een keer of drie proberen te lezen, maar dat proces verliep iedere keer op dezelfde manier: na een pagina of dertig klapte ik het boek dicht en zette ik het terug op de plank. Ik heb het na een vierde poging nu afgevoerd naar de studeerkamer, want binnen mogen alleen onze favoriete boeken staan. Zo'n twintig jaar geleden zijn we namelijk ook waarde gaan hechten aan hoe een boek is uitgegeven: een verzorgde hardcover had en heeft bijvoorbeeld onze voorkeur boven een paperback. Voor onze boeken variëren we dus op het criterium van de Tachtigers: inhoud en vormgeving bepalen wat we kopen en waar het komt te staan. Ik heb overigens nooit geweten dat Curzio zich bij de keuze van zijn pseudoniem Malaparte heeft laten inspireren door Napoleons achternaam, Bonaparte.

Het besef dat we vroeg of laat ons boekenbezit zullen moeten inkrimpen als oorzaak van de onrust, is een te zwakke formulering. Omdat die kwestie me steeds opnieuw bezighoudt, heb ik meer en meer zicht gekregen op wat er eigenlijk speelt en dat levert de volgende constatering op: ik ben erg gehecht aan onze boeken, heel erg gehecht zelfs. Niet aan allemaal natuurlijk: er zijn erbij waar ik zonder enige aarzeling afstand van kan doen, andere wil ik kost wat kost behouden, maar er is ook een redelijk groot grijs gebied. Vooruitlopend op die vervelende situatie die vroeg of laat zeker gaat komen, lijkt het me verstandig om voorzichtig te gaan zoeken naar een of andere selectiemethode. Ik heb geen idee hoe ik dat aan zou moeten pakken, maar ik heb geen zin om dat volkomen systeemloos te doen. Ik kan een elfde kolom aan mijn excel-bestandje toevoegen en daarin mijn boeken een prioriteitscijfer geven, maar gebruik je dan een drie-

punts-, een vijfpunts- of een tienpuntsschaal? Omdat ze alle drie voor- en nadelen hebben, ga ik daar eens over nadenken.

Anderhalve week ben ik nu bezig geweest met wat ik met een groot woord de ‘preselectie’ noem. Pogingen om er schalen voor te gebruiken zijn op niets uitgelopen. Ik dacht er verstandig aan te doen om de tienpuntsschaal eens op de eerste honderdvijftig boeken van mijn bestand los te laten. Dat bleek inderdaad verstandig te zijn want het werd een complete mislukking, hoewel ik dacht dat ik het goed had aangepakt.

Het bestand is geordend op de alfabetische volgorde van de achternamen van de auteurs. Dat moest dus veranderen, anders zit je meteen met vijftig Couperussen te kijken. Daarom heb ik ervoor gekozen om via kolom C de boektitels op alfabet te zetten. Omdat ik uit ervaring weet dat het beoordelen van tentamens van meerdere factoren afhankelijk is, onder andere van de volgorde waarin dat gebeurt, leek het me verstandig om de exercitie twee keer uit te voeren: eerst van boek 1 tot boek 150 en twee dagen later in omgekeerde richting zonder dat ik daarbij de resultaten van de eerste keer zou kunnen zien.

Al vrij snel nadat ik van beneden naar boven aan het werken was, had ik het idee dat het een teleurstelling ging worden en dat klopte. Toen ik de twee rijen prioriteitscijfers met elkaar vergeleek, werden er fikse verschillen zichtbaar. Op bijvoorbeeld 111 tot en met 114 stonden de volgende boeken: *‘De avonden. Een winterverhaal’* van Van het Reve, *‘De blinde zonnebloemen’* van Méndez, van Bossenbroek *‘De Boerenoorlog’* en *‘De bonobo en de tien geboden. De moraal is ouder dan de mens’* van De Waal. In tweede instantie kregen *‘De blinde zonnebloemen’* en *‘De bonobo’* een hogere waardering, de beide andere een lagere.

Of nu de volgorde de doorslaggevende factor is voor deze verschillen, is me niet helemaal duidelijk, maar dit is in ieder geval geen effectieve aanpak. Omdat ik vermoedde dat bij de toepassing van een vijfpuntsschaal zich hetzelfde verschijnsel voor zou doen, ben ik meteen overgestapt naar de driepunts- en ook dat werd geen succes. Het was twijfelen, twijfelen wat de klok sloeg en toch weer wijzigen. Kortom, weg met die schalen en zoeken naar een andere methode.

Aan dat zoeken ben ik de afgelopen drie weken niet toegekomen en daar zijn twee redenen voor. De belangrijkste is dat een van onze vrienden de dag voordat hij op vakantie ging, even ‘*Alkibiades*’ van Pfeiffer af kwam geven. Hij heeft herhaaldelijk met lovende woorden over dat boek gesproken, maar ik heb de boot steeds afgehouden. Een jaar of twee geleden ben ik ooit aan ‘*Hotel Europa*’ begonnen maar dat heb ik na een bladzijde of veertig weggelegd. Die vriend heeft me herhaaldelijk aangespoord om in ieder geval aan ‘*Alkibiades*’ te beginnen, maar mijn reactie was steeds: het is allemaal zo narcistisch, zowel zijn schrijven als zijn optreden. Maar toch kwam hij het afgeven en hij deed dat met de boodschap: “Over drie weken zijn we terug en dan wil ik graag horen wat je ervan vindt.”

Zo’n actie kun je positief en negatief uitleggen. Je kunt denken: wat een drammer dat hij je opzadelt met een boek van meer dan zevenhonderd pagina’s, maar daar ga ik niet in mee want ik leg het positief uit: blijkbaar heeft hij zo’n goede kijk op mijn leesvoorkeuren dat hij ervan overtuigd is dat het echt een boek voor mij is. En hij kreeg gelijk: ik vind ‘*Alkibiades*’ een werkelijk schitterend boek. Ook al word je tijdens het lezen af en toe getroffen door wat narcistische geurtjes, ze storen niet en ze vormen geen enkele belemmering om steeds maar door te willen lezen. Ik denk dat ik in geen vijf of tien jaar zo’n knap boek heb gelezen.

De andere reden is van volledig andere aard. Dat er een moment komt dat wij het verstandig zullen vinden om wat kleiner en beschutter te gaan wonen, daar zijn we ons van bewust, maar als we het daarover hebben, gaan we uit van ‘wellicht over zo’n jaar of vijf’. Toch hebben we ons al opgegeven als belangstellenden voor een appartementencomplex hier in het dorp, maar daar is veel interesse voor. Tot onze schrik kregen wij twee weken geleden het bericht dat het grootste appartement beschikbaar kwam. Daar waren blijkbaar niet zoveel gegadigden voor en wij waren volledig onverwacht boven aan die lijst komen staan. Omdat we er niet op voorbereid waren, veroorzaakte de mededeling een

stevige schok maar we zijn gaan kijken. Het is een prachtige, royale, goed ingerichte ruimte, maar we hebben besloten om toch niet op dit aanbod in te gaan. We moesten op heel korte termijn beslissen, maar na de nodige soms emotionele gesprekken stelden we vast dat we er op dit moment nog niet aan toe zijn: beter spijt dat we het niet hebben gedaan, dan spijt dat we er in een te vroeg stadium op in zijn gegaan. Het heeft ons wel het nodige mentale kruim gekost.

Twee weken van wikken en wegen hebben ertoe geleid dat twee nieuwe criteria die ik dacht te kunnen gebruiken om onze boekenkast uit te dunnen, naar de prullenbak zijn verwezen. Van de boeken die ik ooit heb gekocht, blijft er tot nu toe namelijk een niet te verwaarlozen aantal geheel of gedeeltelijk ongelezen en daarom ben ik eerst eens gaan kijken of ik die laatste categorie op mijn opruimlijstje kan zetten. Dat blijkt dus niet zonder meer te kunnen. Er zijn er waarvan ik denk: goeie kans dat ik daar nooit meer mee verderga, bijvoorbeeld de eerder genoemde Malaparte, verschillende boeken van Marias en van Palmen, *'Het complot tegen Amerika'* van Roth, de uit drie delen bestaande reeks *'De wegen der vrijheid'* van Sartre, enkele Vestdijken, niet de *'Anton Wachter romans'*, en zo zijn er nog wel meer op te noemen.

Daar staat tegenover dat ik met vrij grote zekerheid weet dat er minstens evenveel boeken zijn die ik op kortere of langere termijn toch weer ga proberen te lezen. Het sprekendste voorbeeld is *'Ulysses'* van James Joyce. Tijdens zijn literatuurcolleges en in zijn geweldige radioprogramma Babel heeft Jan Starink zoveel interesse voor dit werk weten te wekken dat ik er al een keer of vijf aan ben begonnen, maar tegen de tijd dat ik halverwege ben, klapt het boek dicht. Vreemd misschien, maar het zal gelezen worden. Canetti's *'Het Martyrium'*, *'Dokter Zjivago'* van Pasternak, *'De NSB'* van Te Slaa en Klijn, *'Verzameld werk'* van Kafka en nog een hele reeks andere boeken staan ook aan de positieve kant van de niet-uitgelezen-lijst. Kortom, je moet weer gaan wikken en wegen bij dit criterium, en gaan twijfelen, maar ik ben op zoek naar een simpelere strategie. Het liefste zou ik er een hebben die ik met 'de ogen dicht' kan uitvoeren.

Dat andere criterium waar ik verwachtingen van had, blijkt ook niet te werken. Het leek me alleszins redelijk om te veronderstellen dat het geen moeite zou kosten om afscheid te nemen van boeken die langer dan tien jaar ongelezen in de kast staan. Het eerste probleem waar je dan tegenaan loopt, is dat je sommige delen van een samenhangende reeks niet weg wilt doen. Van de BNL-reeks weet ik zo goed als zeker dat ik bijvoorbeeld